

Gita Palma: «Es nevaru negleznot»

Teksti visbiežāk ir tapuši pa ceļam, braucot ar vilcienu. Trīs stundās no Rīgas līdz Stirnieni ir pietiekami laiks būt ar sevi, un tad var tapt jaunrade. Izstādē ir dažu pēdējo gadu gleznu apkopojums, tāda esencīte, un nedaudz tekstu, kas pastāsta šo to par manu vilcienu, Stirnienes un sliežu dzīvi, teic viņa sarunas ievadā.

Jana Skrivļa-Čevere

GITA PALMA ir māksliniece, kura nereti tiek dēvēta par "vilcienu meiteni" – tiem ir īpaša vieta viņas gleznās un sirdī. Līdz 25. novembrim Latgales Kultūrvēstures muzejā Rēzeknē aplūkojamas viņas gleznas kopā ar pašas rakstītajiem tekstiem.

Pastāsti nedaudz par sevi.

– Savā ziņā esmu cilvēks bez noteiktas lokācijas, bet ar piederības sajūtu Stirnieni Varakļānu novadā. Tā ir vieta, kas ir atstājusi ļoti lielu iespaidu uz to, kā ir virzījies arī mans mākslas ceļš, arī to, ka šobrīd mani nereti pazīst kā «vilcienu meiteni» – Stirnienē dzīvoju blakus sliedēm.

Pamatskolas laikā mācījies Jēkabpils Mākslas skolā, esmu pabeigusi Jaņa Rozentāla Rīgas mākslas vidusskolu, pēc tam – Latvijas Kristīgo akadēmiju. Tad pastudēju Latvijas Universitātē un šobrīd studēju Daugavpils Universitātē – šī universitāte ir brīnišķīga vieta, kas rosina vēlmi studēt.

Šobrīd diezgan daudz laika aizņem mācības, muzejs un mājas sadzīve. Rakstot maģistra darbu, māksla nedaudz jāiepauzē, tomēr ir dienas, kad visu atliec un saki – šodien es gleznoju. Tā ir tā dziņa, bez kuras nevar. Kāds pasniedzējs reiz teica – ja jūs nezināt, vai turpināt savu mākslas ceļu, pamēģiniet kādu laiku to nedarīt, ja nevarat izturēt pusgadu vai gadu, tad ir jāturpina. Es nevaru pusgadu izturēt, pat mēnesi ne.

Tā tad vilcieni tavos darbos nāk no bērniības.

– Jā, principā no bērniības, bet arī visa dzīve pavadīta ar vilcieniem. Kad strādāju Rīgā, man darbs bija Vecrīgā, bet dzīvoju Ķengaragā. Uz un no darba devos ar vilcienu – tas ir ātrākais transportlīdzeklis. Arī kovida laikā patika pārvietoties ar vilcienu – daudz vietas, maz cilvēku, juties tadā diezgan drošā vidē.

Vilciens ir kā simbols, kas aizved uz mājām un kas ir drošs. Tas vienmēr brauc pa savām sliedēm. Protams, gadās arī vilcieniem negadījumi, tomēr tas tāpat ir viens no drošākajiem transportlīdzekļiem.

Vai tev ir kāda īpaši mīļa glezna?

– Ir viena, kurā redzams vilciens ar govī «Dzelzceļš pie Stirnienes. 2019». Šī gada izstādēs tā ir bijusi skatītāju topā, nezinu, ar ko tas skaidrojams. Gleznā atainots skats no manas vecmamma mājas dārza un kaimiņu govju. Vecmamma jau ir taisaulē, arī govju, protams. Un glezna ir tāda kā sava laika liecība, dokumentācija, atmiņu retrospekcija par to, kas ir bijis un vairs nebūs.

Iepazīstini, lūdzu, ar savu darbu tehniku, žanru, stilu...

– Mana tehnika ir eļļas glezniecība, bet pieprotu arī daudz ko citu. Ja runājam par glezniecības žanriem, pārsvarā tā ir ainava, konkrētāk urbānā ainava – tehniskas lietas, ceļi, dzelzceļi. Protams, gleznoju arī citas

lietas, dažkārt uzgleznoju, piemēram, kādu kluso dabu vienkārši kā treniņuzdevumu sev. Ir vēl viena glezniecības tehnika, ko es piekoptu. Patiesībā pat ne tehnika, var teikt – vesela pasaule. Tā ir svētbilžu glezniecība, ja precīzāk – ikonogrāfija, pareizticīgās baznīcas svētbilžu gleznošana. Ikonas tiek gleznotas uz koka dēlīša, tad virsū tiek likts audums, klāta grunts, zīmēts zīmējums, virs zīmējuma kanoniski ir krāsas – slānītis pēc slānīša, zelts. Izmantotās krāsas ir pigments, kas ir sajaukts ar olas dzeltenumu.

To, ka gleznoju ikonas, pārāk neesmu afišējusi, tomēr tas ir atstājis pietiekami lielu iespaidu uz manu stilu – rokrakstā, līniju vilkšanā un citās grūti definējamās lietās. Iespējams, tieši tādēļ manis radītā māksla ir tāda, var teikt, ļoti korekta, pēc kanoniem virzīta, tai raksturīga krāsu, līniju tīrību.

Prasme gleznot ikonas ir kā iešana pret straumi, jo šis mākslas veids netiek plaši piekopts. Tas ir piņķerīgs, bet interesants process.

Cik ilgi un kā top tavas gleznas?

– Ļoti dažādi. Ir plenēra darbi, kuri var tapt stundas vai divu laikā, ir darbi, kuri ir gatavi dienas laikā, ir kuri aizņem vairākus mēnešus, citi ir iesākti, bet paiet krietns laiks, līdz tos pabeidzu – pat gadi trīs vai pieci.

Reizēm ir tā, ka gleznas diktē savus noteikumus. Tu izdomā savu versiju, bet beigās viss sanāk pavisam citādi. Tāpat ir gleznas, kurās it kā iesprūsti. Liekas – viss ir kārtībā, bet kaut kas tomēr nav tā, kā vajag. Tad grozi, domā, pēti, uzklāsi savu laikabiedru mākslinieku domas un turpini darīt. Vai arī iznīcini un sāc no jauna.

Māksliniekiem bieži piemīt ļoti augsts paškritisms, kas ir savā ziņā arī liels mīnuss, jo ir darbi, kuri tā arī netiek parādīti publikai vai pat tiek izmesti tādēļ, ka mākslinieciskā dvēsele ir pārāk kritiski tos novērtējusi. Tāpēc ir ļoti labi, ja ir kāds ar objektīvu skatu no malas, kura teiktajā ieklausīties.

Vai iedvesmai nepieciešami īpaši apstākļi?

– Man iedvesmai īpašus apstākļus nevajag. Iedvesma patiesībā ir tāda nejauka lieta. Tā atnāk pilnīgi nelaikā, piemēram, dienas vidū, kad sēdi un raksti darbā atskaites vai kaut ko plāno. Dažreiz šķiet, kāds cits caur tevi rada. Bet īstenībā jau tas ir tevis radīts darbs – ar tavām domām, pasauli, krāsu uztveri, zināšanām un visu pārējo.

«Tas dzeltenais. 2015»

«Dzelzceļš pie Stirnienes. 2019»

Foto no Gitas Palmas personīgā arhīva

Uz iedvesmu nevar paļauties – tā uznāk un aiziet. Ja visu laiku gaidīsi iedvesmu, beigās neko neizdarīsi. Saka, iedvesma rodas darot, tāpat kā apetīte rodas ēdot. Tāpēc, ja tev ir 15 minūtes, pusstunda vai stunda laika, ņem un sāc kaut ko darīt – tas dos daudz labāku rezultātu nekā, ja gaidīsi kaut kādu īpašu brīdi. Īpašie brīži nereti nepienāk – ir tikai tas mirklis, kurā esi tagad. Tāpēc celies, ej un izdari, jo, ja atliksi, ļoti iespējams, ka neizdarīsi vispār. Tas ir uz jebko attiecināms.

Vai var nopelnīt ar mākslu?

– Mēdz teikt, ka labs mākslinieks ir tas, kurš ir badā, bet tās ir muļķības, mākslinieki mūsdienās badā nemirst. Ir kuriem ļoti paveicas, un viņi uzreiz aiziet plašajā tirgū, atrod savu lauciņu. Bet citreiz ir sadzīve, kura tevi noliek citos darbos, kā man tas ir ar muzejiem. Māksla gan tāpat vienmēr ir blakus ejoša.

Droši vien, ja es visu laiku nodarbotos tikai un vienīgi ar mākslu, gleznotu, piedalītos visos tā saucamajos *artefiros* – mākslas tirgos, pieteiktos visiem konkursiem, kas notiek Latvijā un Eiropā, nodarbotos ar sava veida mārketingu, kas patiesībā paņem ļoti daudz laika, tad arī aizietu viss citādāk.

Viens ir gleznot, fotografēt, grafiku vai ko citu radīt, bet tas laiks, kas aiziet uz pašreklāmu, publicēšanos, materiālu apstrādi ir pavisam cita, ļoti laikietilpīga lieta. Es šobrīd uz to īpaši neiespringstu – šobrīd man ir darbs, mācības, mājas un tam visam pa vidu māksla – viss ir līdzsvarā. Nākotnē gan gribētos atrast vairāk laika mākslas menedžēšanai, iešanai uz ārpusi, lai redzētu, kā uz to reagē ne tikai Latvijā, bet arī pārējā Eiropā un varbūt vēl tālāk.

Esi Roberta Mūka muzeja vadītāja. Kā šis darbs mijiedarbojas ar tavu radošo būtību?

– Muzejā mēs abas ar krājuma glabātāju Ingu Skrūzmani-Mičuli esam mākslinieces, tāpēc izveidot izstādes, darboties ar cilvēkiem vai pasākumus organizēt nav sarežģīti, tie vienkārši top.

Runājot par Robertu Mūku, man šķiet, viņa teksts jebkurš var atrast sev mierinājumu vai atklāsmes. Reizēm, īpaši, kad tikko sāku strādāt, mēdz uznākt pārdomas – ko es te vispār daru. Tad atliec paciēt kādu viņa rakstu darbu, izlasīt kādu domu un saproti, re, tur arī ir tāda pati dulla doma kā man, tā tad viss ir kārtībā. Ir sajūta, ka viņš tāds brīvi un radoši iedvesmojošs tepat un visā šajā ir.

Ikdienā varbūt tā neaizdomājos, bet Mūks noteikti ietekmē arī manu mākslu, kaut vai paanalizējot savas jau esošās gleznas no nedaudz cita – viņējā skatpunkta.

Esmu strādājusi vairākos muzejos, un arī tas noteikti ietekmē manu mākslas pasaules uztveri un glezniecību tajā skaitā. No darba muzejos man nākusi vēlme dokumentēt un apziņā, ka šobrīd es neredzu sevi no malas, mēs visi esam tiešajā vēstures procesā. Visus šībrīža pasaules notikumus no malas novērtēt varēs tikai pēc kāda konkrēta laika perioda – desmit, divdesmit, simts un vairāk gadiem. Tieši tāpat arī Latvijas mākslas vēsturē – kaut kur jau es tur palikšu kā «vilcienu meitene». Kādu nospiedumu atstāšu, ko tas vēstīs nākamajām paaudzēm, to rādīs vien laiks.

Vai, tavuprāt, katrs var būt mākslinieks?

– Esmu pārliecināta, ka visi var iemācīties zīmēt. Pilnīgi visi. Esmu mācījusi gleznot pieaugušajiem un redzējusi, kā cilvēki, kuri nav turējuši rokās zīmuli kopš kādu 10 gadu vecuma, pusgada laikā ļoti labi akadēmiski zīmēt un glezno. Šo prasmī zīmēt un gleznot var iemācīties jebkurš – tieši tāpat kā rakstīt, matemātikas uzdevumus pildīt vai valodas.

Tomēr laikam gan ne katrs var kļūt par mākslinieku. Mākslinieka domāšanai klāt nāk arī izglītība, zināšanas, skats uz dzīvi. Tas, ka kaut kas iekšā urda. Un tu nevari to ignorēt, tev vajag to likt uz audekla, citādi naktīs nevari gulēt. Ir daudz lietu, kas nosaka to, kurā brīdī gleznošana no tādas vienkārši akadēmiskas klusās dabas vai kažķīšu bildīšu gleznošanas no interneta kļūst par mākslu.

Cilvēkam dabiski ir iekšā dziņa apgūt, mācīties, atrast, atrisināt kaut kur kaut ko, droši vien tāpēc ir daudz pieaugušo, kuri meklē šo pašmācības ceļu. Man ir zināmi mākslinieki, kuri savas prasmes ir apguvuši pašmācības ceļā un ir lieliski savā radošajā darbā, gūst starptautisku atzinību, tā ka tas viss ir iespējams.

Un noslēgumā – kāds novēlējums mūsu lasītājiem.

– Esiet drosmīgi savās izvēlēs! Ja gribas pamēģināt gleznošanu, pamēģiniet – kaut vai no YouTube video. Un vienkārši uzdrošinieties riskēt. ▣

«Projektu finansē Mediju atbalsta fonds no Latvijas valsts budžeta līdzekļiem». «Par projekta raksta «Gita Palma: «Es nevaru negleznot» saturu atbild SIA «Vietējā»».

MAF Mediju atbalsta fonds